

Kunstenbeleid Nederland

(Robbert van Heuven)

Hervorming 2007

- In 2007 krijgt Nederland een **herzien cultuurstelsel**. Tot die tijd gaan de minister en de Tweede Kamer in Nederland over de langjarige financiering van het cultuuraanbod, daarin geadviseerd door de Raad voor de Kunst en later de Raad voor Cultuur. Dat heeft een aantal nadelen, waarvan de belangrijkste de directe bemoeienis van de Tweede Kamer met individuele instellingen is. Bij elke subsidieverdeling verdringen Kamerleden zich bij de interruptie microfoon ten behoeve van instellingen waarvoor ze een lobby voeren. Daardoor heeft de bewindspersoon weinig greep op het systeem om gericht en op de langere termijn cultuurbeleid te voeren. Het debat van de TK, vindt toenmalig staatssecretaris Medy Van der Laan, gaat teveel over details en te weinig over de politiek van het beleid. Ze wil een politiek die betrokken is waar nodig en ruimte geeft waar mogelijk. Een tweede probleem in het stelsel is dat er een aantal instellingen zijn waarvan de subsidie onomstreden is, zoals het Rijksmuseum of het Concertgebouworkest. Die zouden niet telkens weer subsidie hoeven aan te vragen. De oplossing voor die nadelen is om de politiek op relatieve afstand te plaatsen van de culturele instellingen.

- Het leidt tot **het BIS-systeem**, dat in 2007 vastgelegd wordt en in 2009 ingaat. In de Basisinfrastructuur zitten alle grote instellingen die een belangrijke functie in het landschap vervullen. Zoals de Rijksmuseum, de grote stadsgezelschappen, een aantal orkesten. Zij vallen onder directe verantwoordelijkheid van het ministerie en worden gemonitord en beoordeeld door de Raad voor Cultuur en door visitatiecommissies bij de musea. De rest van de kunstinstellingen en kunstenaars komen terecht bij de cultuurfondsen, zoals het Filmfonds, het Mondriaanfonds voor beeldende kunst en het Fonds Podiumkunsten. Daar oordelen commissies over de subsidieaanvragen. De belangrijkste daarvan zijn de vierjarige, die dus elke vier jaar opnieuw moeten worden aangevraagd. Daarmee komt de politiek als gezegd op afstand te staan: ze gaan wel over de Fondsen, maar uiteindelijk niet over de individuele instellingen die onder die Fondsen vallen.

Bezuinigingen 2011

- Dat klinkt als een goed idee. De bedenkers van het stelsel bezweren dat kunstenaars die via de Fondsen zullen worden beoordeeld niet als 'anders' of als 'minder' zullen worden gezien als de instellingen in de BIS. Dat gaat precies 1 subsidieronde goed. Het systeem werkt, zolang er geld is. Maar in 2011 treedt **Halbe Zijlstra** aan in een rechts kabinet dat 200 miljoen, meer dan een kwart van het budget, op de kunsten bezuinigt.

Niet alleen vallen er instellingen uit de BIS, vooral op de Fondsen wordt fors bezuinigd. Het Die doen hun best om zoveel mogelijk overeind te houden.

- Dan wordt de **zwakke plek in het systeem** duidelijk: het op afstand plaatsen van de politiek, betekent ook dat de politici geen idee hebben van het totale plaatje. Zij zien alleen wat er in de BIS gebeurt. Dat wat er bij de Fondsen zit zal wel vage kunst zijn. Terwijl de BIS, met grote instellingen, door diezelfde politici als eredivisie wordt gezien.

- Dat geldt ook voor Halbe Zijlstra. Terwijl de grote instellingen veeleer gespaard worden, mikt de **bezuiniging vooral op de Fondsen**. Dat er bij BIS-instellingen nogal eens mede-liberalen in de besturen zitten, zal ongetwijfeld ook hebben meegespeeld. Maar ook speelt er een ideologisch aspect mee. De liberale VVD is niet tegen kunst, maar ziet te subsidiëren kunst vooral als erfgoed, dat je door moet geven: traditionele toneelstukken, oude meesters, opera, enzovoort. Maar voor innovatie zou de belastingbetaler niet hoeven betalen. En die innovatie zit nou net precies bij de fondsen.

Ingebakken systeemfout?

- De **geldverdeling is behoorlijk scheef**. Er is veel meer geld beschikbaar voor de Basisinfrastructuur dan voor de Fondsen. Ter vergelijking: de Nederlandse Opera krijgt in zijn eentje net zoveel geld als het Fonds Podiumkunsten dat meer dan tachtig kleine instellingen langjarig financiert: 24 miljoen euro.

- Die blinde vlek voor de Fondsen verdwijnt niet met het vertrek van Zijlstra. Sterker nog: een aantal keer besluit de kamer gaten in de BIS te dichten die door de bezuinigingen zijn ontstaan, door **geld weg te halen bij de Fondsen**, of dwingen ze de Fondsen om allerlei regelingen op te tuigen die eerder waren wegbezuinigd: zoals het verzorgen voor een budget voor jong talent.

- De Fondsen proberen na de bezuinigingen en tussen alle grepen uit hun kas door zo goed en zo kwaad als het gaat nog zoveel mogelijk hun taken uit te voeren. Het Mondriaanfonds voor beeldende kunst spreekt zijn **reserves** aan, Fonds Podiumkunsten probeert een divers pallet aan nieuwe theatermakers en oud gedienden binnenboord te houden.

- Maar vier jaar later, in 2016, is er nog steeds te weinig geld en lopen de **fondsen op hun tandvlees**. Het gevolg daarvan is dat bijvoorbeeld de beslissingen die het Fonds Podiumkunsten na vier jaar bij de nieuwe subsidieronde weer moest maken extra bloederig waren.

De afgelopen subsidieronde

- **212 instellingen dienden een aanvraag in, slechts 84 kregen subsidie.** Van de 212 instellingen die een aanvraag indienden, hadden er 132 nog geen Fonds-subsidie in de periode 2013-2016. Van die 62% nieuwkomers werd echter maar 21% gehonoreerd, tegen 70% van de instellingen die wel al door het Fonds gesubsidieerd werden.

- De **druk van de nieuwkomers** was dus groot. In de vorige periode had het Fonds het meest noodzakelijke aan grote namen overeind weten te houden en nog wat nieuw bloed binnen weten te laten. Maar, met geen extra financiële ruimte had het nu een probleem.

- Het kon niet anders dan wat ruimte geven voor nieuwkomers. Maar dat kon alleen door in het oude bestand te slopen. Daarmee zou het òf de nieuwkomers van 2013 eruit moeten gooien en daarmee na vier jaar de eigen financiële en artistieke investering weer te niet doen. Of **oudgedienden eruit gooien** die onmiskenbaar belangrijk zijn geweest voor de artistieke ontwikkelingen in het verleden. Het fonds koos vooral voor dat laatste, met onder andere Dood Paard en Orkater als slachtoffers.

Ten eerste waren er veel aanvragen, omdat nieuwe makers zich aandienen, maar ook omdat instellingen die vier jaar lang op een houtje beten, omdat ze waren afgewezen, zich weer meldden.

Het Fonds was wel zo slim om ze niet af te wijzen, maar, zoals dat heet, onder de financiële zaaglijn te plaatsen. Het wil ze wel geld geven, maar het budget is niet toereikend. Dat is een duidelijk politiek signaal: als het geld er wel was geweest, dan hadden ze Orkater kunnen financieren.

- Ook bij de **andere Fondsen** speelt die krapte: het Mondriaanfonds is door zijn reserves heen en ziet in het land de ene na de andere presentatieinstelling voor beeldende kunst omvallen. Het Filmfonds heeft zijn portefeuille moeten inkrimpen, met vooral gevolgen voor de moeilijkere vormen als documentaire en animatie.

Conclusie / analyse

- Daarmee komen, in ieder geval in de podiumkunsten, twee kloven bloot te liggen die overigens ook min of meer voor de andere sectoren gelden. Er is een eerste **kloof tussen jonge makers en het Fonds**. De cijfers geven al aan dat het voor nieuwkomers bijna onmogelijk is om langjarig te worden gesubsidieerd.

- Dan de **kloof tussen BIS en Fonds**. Bij de BIS staan de instellingen er redelijk goed voor, al moeten zijn ook met veel moeite financiële gaten zien te dichten. Kleinere instellingen hebben chronisch geldtekort, met alle gevolgen van dien voor artistieke

kwaliteit en arbeidsomstandigheden. Bovendien is hun langetermijnperspectief onzeker. Maar het is niet zo dat je je als Fondsinstellingen uit die situatie kunt ontworstelen. Fondsinstellingen worden vrijwel nooit BIS-instellingen. Daarmee ontstaat er ook een kloof tussen 'moeilijkere kunst' en 'kunst voor een groot publiek'. De moeilijkere kunst zit vooral bij de Fondsen, in een blinde politieke vlek, en wordt daardoor meer en meer gemarginaliseerd.

- **Het huidige systeem is, zeker zonder extra geld, gewoon stuk.** Met Prinsjesdag wordt de begroting bekend, de minister en een aantal Kamerleden hebben gezegd op zoek te gaan naar extra geld. Er komen weer verkiezingen aan. We wachten af.

- Maar los van geld speelt een belangrijker vraag: als dit systeem stuk is, wat is dan wel het juiste stelsel? Het huidige stelsel richt zich met zijn aandacht voor de BIS vooral op de grote theaterzaal en de grote musea. Maar zijn dat plekken waar de kunsten de komende jaren behoefte aan hebben? De BIS-structuur is bovendien nogal log, omdat er bijna geen instellingen in en uit kunnen stromen. Maar is er in deze huidige tijd niet veel **meer behoefte aan maatwerk en flexibiliteit**? Of misschien anders gezegd: willen we cultuurbeleid dat het kunstenveld vorm geeft door bijvoorbeeld de kiezen voor de grote zaal? Of willen we dat het cultuurbeleid de noden van de kunstenaar volgt en welke noden zijn dat dan? Is er beleid te voeren op die diversiteit aan noden? Het zijn vragen die de komende vier jaar beantwoord zullen moeten en die wellicht belangrijker zijn dan de vraag hoeveel geld er naar de kunsten zou moeten.